

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 051 «Економіка»

за бакалаврською програмою професійного спрямування
«Світова економіка та моделі функціонування господарських систем»

на тему: «**Трансформаційні процеси на ринку праці в умовах
цифровізації економіки**»

Виконавець:

студентка факультету економіки
та управління підприємництвом
Горбун Тетяна Степанівна

(підпис)

Науковий керівник:

к. е. н., доцент
Даниліна Світлана Олексіївна

(підпис)

Кваліфікаційною роботою є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Керівник: кандидат економічних наук, доцент
Даниліна Світлана Олексіївна,
доцент кафедри загальної економічної теорії
та економічної політики Одеського
національного економічного університету,
м. Одеса;

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент
Шаталова Людмила Семенівна,
старший науковий співробітник відділу
розвитку підприємництва ДУ «Інститут ринку
і економіко-екологічних досліджень НАН
України», м. Одеса.

Захист відбудеться “15” червня 2022 року о 9⁰⁰ на засіданні Державної екзаменаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дипломною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 315.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що ключовою ознакою сучасної економіки є перехід до нового технологічного укладу, який обумовлює зміну продуктивних сил та виробничих відносин. Зміна технологічного укладу створює нові форми і види зайнятості, моделі організації трудової діяльності, трансформує процес і характер праці, соціально-трудова відносини та способи взаємодії між суб'єктами ринку праці. У результаті підвищення рівня гнучкості виробництва та індивідуалізації товарів і послуг набувають поширення нестандартні форми зайнятості. Гнучка зайнятість стає новим способом оптимізації виробництва й організації процесу праці.

Цифровізація економіки спричиняє використання у процесі виробництва штучного інтелекту, роботів, хмарних технологій, збільшує попит на ринку праці на працівників, які мають цифрові навички. Однак система державного управління недостатньо готова до таких змін. Швидкі темпи впровадження цифрових технологій в управлінські та виробничі процеси посилюють дисбаланс між розвитком національного ринку праці та цифровою економікою. Перш за все, це обумовлено нескоординованістю рішень і дій різних органів влади – як законодавчої, так і виконавчої, їх ізольованістю при формуванні стратегій цифрового, соціально-економічного та освітньо-професійного розвитку. Поза межами державного регулювання залишаються сучасні динамічні процеси цифровізації, що змінюють структуру ринку праці, сприяють інтеграції галузевих ринків і секторів економіки, формують новий цифровий сегмент, який через глобальний характер нехтує національними інтересами. Цифрові технології створюють нову форму трудової міграції – цифрову. Формування глобального цифрового сегмента ринку праці супроводжується економічними та соціальними протиріччями, які особливо гостро проявляються в інституціонально недостатньо розвинутих країнах.

Це потребує посилення орієнтації державної політики соціально-економічного розвитку в напрямі забезпечення збалансування процесів трансформації національного ринку праці та становлення цифрової економіки.

Теоретичну основу досліджень наукових проблем, пов'язаних із ринком праці та зайнятістю населення, становили роботи таких відомих економістів, як Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, Дж. М. Кейнс, Т. Мальтус, А. Маршалл, Дж. Ст. Мілль, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, Д. Рікардо, А. Філіпс, М. Фрідмен та ін. За сучасних умов аналіз нових форм використання людського капіталу, таким як економіка спільного споживання, платформна економіка, фріланс та інші, присвячені роботи як зарубіжних дослідників Р. Ботсмана та Р. Рождерса, Ю. Хамарі та ін. Значний внесок у дослідження питань трансформації зайнятості в контексті необхідності

розвитку нетрадиційних форм зайнятості зроблено у працях Д. Гапскотта, Е.Д. Вільяма, О.А. Грішнєвої та Н. А. Азьмук, Н.Ф. Данилова, И.В. Сараєва. Основну увагу вчені приділяють пошуку оптимальних форм раціонального використання людського капіталу з метою підвищення його гнучкості, мобільності та адаптивності, стверджуючи, що цього неможливо досягти, застосовуючи виключно традиційні форми зайнятості.

Актуальність проблеми, недостатня її розробленість і висока соціально-економічна значимість, як для світової економіки, так і для України визначили вибір теми, завдання і структуру дослідження.

Метою дослідження є вивчення впливу цифрової трансформації економіки на структуру ринку праці, зайнятість населення, ефективність трудових витрат та компетенції працівників.

Завдання дослідження:

- розглянути концепції та моделі розвитку ринку праці;
- проаналізувати основні тенденції, що формують цифровий ринок праці;
- дослідити тенденції зайнятості в умовах діджиталізації;
- визначити основні форми цифрової праці;
- виявити основні тенденції цифрового ринку праці;
- проаналізувати трансформацію ринку праці України під впливом цифровізації економіки;
- запропонувати імовірні сценарії розвитку майбутнього ринку праці в умовах цифрової трансформації.

Об'єкт дослідження – ринок праці в умовах цифровізації економіки.

Предмет дослідження – процес трансформації світового ринку праці в умовах діджиталізації.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є діалектичний метод, як загальний спосіб наукового пізнання соціально-економічних явищ та процесів. Системний, логічний метод – використовується для дослідження сутності ринку праці; класифікаційно-аналітичний метод та метод порівняльного аналізу використані для оцінки розвитку національного ринку праці та якісної оцінки ризиків майбутнього; статистично-аналітичні методи – для оцінки стану ринку праці і динаміки зайнятості у взаємозв'язку з поширенням цифровізації. Для виявлення ймовірних шляхів розвитку ринку праці в умовах діджиталізації були використані експертні оцінки та метод прогнозування.

Інформаційною базою наукового дослідження є офіційні аналітичні та статистичні матеріали та публікації Міністерство Фінансів України, Міжнародної організації праці, Міністерство юстиції України, Організації економічного співробітництва та розвитку, Всесвітнього економічного форуму, Конференції ООН з торгівлі та розвитку; звіти міжнародних аудиторських і консалтингових компаній «McKinsey & Company», «Accenture plc», «Deloitte Touche Tohmatsu Limited»

«PricewaterhouseCoopers»; інформаційні й аналітичні матеріали краудсорсинг- і фріланс-платформ «Elance», «Upwork», «Freelancer.com», «Freelancehunt» та платіжної платформи «Payoneer»; матеріали центральних органів виконавчої влади України, Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; монографії зарубіжних і вітчизняних науковців, статті в наукових періодичних виданнях.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (69 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок. Основний зміст викладено на 74 сторінках. Робота містить 1 таблицю та 4 рисунки.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра опублікована одна стаття:

1. Горбун Т.С. Трансформаційні процеси на ринку праці в умовах цифровізації економіки. *Науковий студентський вісник ОНЕУ*. Факультет економіки та управління підприємництвом. Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики. 2022. № 5. С. 30-32.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано практичне значення та зв'язок з науковими програмами.

У першому розділі «**Ринок праці: сутність та тенденції розвитку**» розглянуто методичні підходи до визначення сенсу ринку праці, концепції та моделі розвитку ринку праці та основні тенденції, що формують цифровий ринок праці.

Ринок праці – невід’ємна сфера соціально-економічного розвитку суспільства, одна з найважливіших складових у системі чинників виробництва, умов економічного зростання. На ринку праці визначається вартість робочої сили, а відтак величина заробітної плати, її форма та інші умови найму працівників, їх зайнятість і структура, динаміка безробіття, мобільність робочої сили, можливості підвищення кваліфікації працівників та інше. Саме ринок праці є особливою формою ринкових відносин, де здійснюється купівля-продаж специфічного товару – робочої сили, своєрідним індикатором, що значною мірою визначає ефективність використання праці найманих робітників.

Походження термінів ринок праці та ринок робочої сили можна знайти у працях родоначальників та творців трудової теорії вартості – В. Петті, Ф. Кене, А. Сміта, Д. Рікардо та К. Маркса.

В. Петті не формулює поняття ринок праці, проте у своїх роботах він говорить про найману працю, заробітну плату, прибуток, ренту, відсотки, про зайняте і незайняте населення.

Ф. Кене, як представник фізіократів, вважав, що джерелом багатства є сільськогосподарське виробництво та формулював поняття, які стосуються категорії «ринок праці».

Класична економічна теорія в особі своїх представників А. Сміта та Д. Рікардо розглядала працю як головне джерело багатства, А. Сміт запропонував розширене трактування продуктивної праці.

Класики вважали, що баланс попиту та пропозиції забезпечує повну зайнятість населення, тому в умовах лібералізації економіки попит та пропозиція робочої сили завжди перебуває у рівноважному стані, що забезпечується заробітною платою. Д. Рікардо виявив залежність між заробітною платою та пропозицією праці та запровадив поняття «природної ціни праці».

Значний внесок у теорію ринку праці та зайнятості зробили представники теорії корисності, які лише частково наслідували теорію класиків. Зокрема, Ж.Б. Сей у своїх працях проаналізував три фактори виробництва: працю, капітал та землю, та, відповідно, – доходи: заробітну плату, капітал та ренту. Всі ці фактори грають рівнозначну роль у виробництві та створюють вартість товару. Згідно з вченням Сея, заробітна плата за просту працю робітника повинна дорівнювати сумі, якої достатньої для підтримки та відтворення.

К. Маркс у «Капіталі» провів змістовне дослідження терміну «ринок робочої сили», під яким розумів здатність людей до праці. Згідно з теорією К. Маркса, праця створює всі матеріальні блага, при цьому капітал (вартість засобів виробництва) пасивно переноситься на вартість товару. Теорія К. Маркса базувалася на сприйнятті виробництва через відтворення та на теорії трудової вартості.

Неокласики – А. Маршалл та Д. Кларк – переглянули трудову теорію вартості Сміта та Рікардо та вважали, що праця не є творцем вартості товару. Категорії вартість протиставляється категорія цінності, основою якої є не праця, а корисність товару. Ринок праці у неокласиків трактується як ринок одного фактора виробництва. Праця є товаром та об'єктом купівлі-продажу.

Представники школи економіки пропозиції – П. Холл та А. Різ – вихідним пунктом аналізу створили суб'єктивні мотиви та стимули, що визначають поведінку індивідів та фірм у їх економічній діяльності. Засновники цієї школи розглядають ринок праці як внутрішньо неоднорідну та дуже динамічну систему, що підпорядковується ринковим законам.

Також у світовій практиці відомі різні концепції та моделі ринку праці, які використовуються для пояснення його структури, функціонування й розвитку. Зокрема можна виділити: класичну, неокласичну, кейнсіанську та монетаристську концепції.

В сучасному світі виокремлюють три основні моделі ринку праці: США, Швеції та Японії.

Дослідники виокремлюють низку глобальних тенденцій, що зумовлюватимуть розвиток цифрового ринку праці найближчим часом. До них можна віднести наступні: технологічний прогрес, автоматизація і роботизація, хмарні технології та хмарні обчислення, великі дані (Big Data) та Інтернет речей (IP), гіг-економіка, розвиток нейротехнологій, демографічні зрушення, стрімка урбанізація та глобалізація.

У другому розділі «*Цифрова економіка та нова парадигма ринку праці*» проаналізовано зайнятість та її тенденції в умовах діджиталізації, форми цифрової праці та світові тенденції впливу цифровізації на ринок праці.

Особливістю цифрового ринку праці є його глобальний характер. Його головною відмінністю є взаємодія суб'єктів яка відбувається через різні онлайн платформи, які є місцем зустрічі для працівників і роботодавців, а також місцем узгодження винагороди.

Помітним трендом останніх років стало дуже швидке зростання кількості позаштатних співробітників-фрілансерів. Так, тільки в США налічується 57,3 млн. осіб, які працюють у режимі фрілансу, що становить 36% працюючого населення країни. З 2017 року попит на послуги віддалених робітників збільшився на 46%, самозайняті стали заробляти на 37% більше. Програмісти та представники ІТ складають 41% від усіх віддалених робітників, дизайнери – 24%, копірайтери та перекладачі – 18%. Кількість віддалених робітників збільшується рік у рік, що робить віддалених робітників найпрогресивнішими учасниками ринку.

Цифрові платформи просувають нові форми неформальної зайнятості. Серед них можна виділити – віддалену зайнятість, на неї переходять не лише програмісти, дизайнери, журналісти, копірайтери тощо, але й такі професійні групи, як юристи, лікарі, викладачі, психологи, фінансові консультанти. До віддаленої зайнятості відноситься:

– *Віддалені робочі місця.* Інтернет-технології дають можливість працівникам та роботодавцям оптимізувати взаємодію та організацію праці за допомогою створення віддалених робочих місць. Роботодавець отримує економію на організації робочого місця, а працівник знижує свої транспортні витрати та отримує більш комфортне робоче середовище.

За критерієм робочого місця можна виокремити: домашню форму роботи та мобільну форму зайнятості.

– *Аутсорсинг послуг на основі віддаленої зайнятості.* Це один із ключових напрямів підвищення ефективності бізнесу в сучасній економіці. Аутсорсинг передбачає довгострокові відносини між споживачем та постачальником послуг. Виконавець несе всі витрати, пов'язані з організацією робіт. Ринок аутсорсингових послуг показує значне зростання

у світовому масштабі практично в усіх секторах економіки. Наприклад, 31% ІТ послуг у світі надається на основі аутсорсу.

– *Фріланс*. Електронний фрілансер здійснює трудову діяльність віддалено з використанням ІКТ. Ключовою відмінністю фрілансера від штатного працівника є непостійний характер його взаємин із замовниками та відносно високий рівень незалежності.

– *Ведення блогів*. Інтернет та різноманітні цифрові майданчики дають можливість для монетизації інтелектуальної складової свого людського капіталу за допомогою ведення блогів.

Також можна виділити *спільне споживання*. Ідея економіки спільного споживання полягає в тому, що за допомогою цифрових платформ люди можуть обмінитися або здавати в оренду блага, що не використовуються ними. Лідерами в цій галузі є проекти, пов'язані зі спільним використанням транспорту, прикладом може слугувати «BlaBlaCar» – сервіс пошуку попутників, короткостроковою орендою нерухомості «Airbnb» – онлайн-платформа для оренди житла, а також різноманітних соціальних проектів, наприклад, волонтерська асоціація Foodsharing. Тобто, люди можуть отримувати дохід, використовуючи свій вільний час та незадіяні можливості.

Іншим елементом організації класичних трудових відносин, який зазнає змін в умовах діджиталізації, є графік роботи. Поліпшення комунікацій, асиметрія в часі, віддалене розташування місця проживання працівників від головного офісу – всі ці тенденції сприяють поширенню гнучких форм зайнятості, таких як робота на неповний робочий день, на умовах гнучкої роботи, строкова тимчасова робота. Тому стабільний графік роботи, як один із елементів організації класичних трудових відносин, поступово втрачає своє значення в сучасній економіці.

Сьогодні цифрові технології впроваджуються як частина бізнес-процесів, а їх повсюдне впровадження проглядається в усіх сферах життя, оскільки:

– їх експонентне зниження вартості у поєднанні з наявними хмарними послугами знижує капіталовкладення, необхідні для започаткування бізнесу;

– їх застосування зменшує витрати, збільшує продуктивність та ефективність прийняття рішень;

– вони стають дешевшими та, відповідно, доступнішими завдяки безкоштовному контенту та послугам (через низькі граничні витрати) – користувачі сплачують лише частину вартості, яка створюється в цифровій економіці;

– вони можуть використовуватися для створення унікальних продуктів, повністю адаптованих до уподобань клієнта.

Цифровізація характеризується зміною культури, інтегрованої в усі сфери роботи, та трансформацією в управлінні різними командами.

Мінімізації витрат (цифровізація документів, що призводить до загальної оптимізації процесу); децентралізація виробництва; підвищення ефективності та продуктивності; швидке, ефективніше прийняття рішень у реальному часі; підвищення рівня екологічності; виробництво сталих продуктів; скорочення часу та витрат на розробку продукції; підвищення якості продукції та швидка реакція на зміну кон'юнктури ринку; диверсифікація виробництва зростаючої кількості виробів на численних виробничих майданчиках – не єдині переваги цифровізації.

У третьому розділі *«Майбутнє ринку праці – можливі сценарії розвитку»* розглянуті нові сфери зайнятості, ймовірні сценарії розвитку майбутнього ринку праці в умовах цифрової трансформації та трансформація ринку праці України під впливом цифровізації економіки.

Агентство стратегічних ініціатив (АСІ) зробило прогноз щодо майбутнього ринку праці. За даними АСІ, роботизація та автоматичні процеси звільнять людину від рутинної, у тому числі інтелектуальної, роботи. Експерти очікують, що розвиток цифрових технологій призведе до появи на ринку праці нових «екзотичних» спеціальностей. Наприклад: інфостиліст, цифровий лінгвіст, трендвотчер/форсайтер, інженер з безпеки даних, консультант з робоетики, розробник кіберпротезів та імплантатів, розробник нейроінтерфейсів та багато інших.

Зокрема, зросте потреба у кадрах за такими перспективними напрямками, як штучний інтелект, аналіз великих даних, робототехніка, віртуальна реальність, Інтернет речей.

Серед найбільш імовірних нових сфер зайнятості виділяють:

– *Креативна економіка*, де основний фактор виробництва – це людська уява і здатність створювати нове (музику, відео, сценарії, сюжети для ігор тощо).

– *Кіберекономіка* – це створення цінностей всередині цифрового світу.

– *Людино-орієнтовані сервіси*, тому що у відповідь на зростання роботизації, цифровізації і переходу значної частини спілкування у віртуальне середовище посилюється потреба в людському контакті, у взаємодії з людиною. Крім того, варто очікувати зростання зайнятості в сервісах, орієнтованих на літніх людей.

– *Новий технологічний сектор* – сфера впровадження та обслуговування нових технологій.

– *Екологічна сфера*.

Розвиток цифрових технологій, роботизації та автоматизації мають стати базою для прогнозування розвитку поділу праці і трансформації професій, змісту праці. Це, своєю чергою, є основою для прогнозування розвитку ринку праці і зайнятості населення, звідси випливають вимоги до утворення та формування компетенцій.

Можна припустити два вектори розвитку ринку праці за умов цифровізації економіки. Перший сценарій – оптимістичний – спирається на те, що ринок праці в цифровій економіці потребує людей творчих, здатних мислити креативно. Розвиватимуться технології онлайн-керування роботизованою технікою, для чого буде потрібна велика кількість онлайн-операторів.

Нові цифрові технології мають низку особливостей, які позитивно впливають на ринок праці. По-перше, використання сучасних цифрових порталів для пошуку роботи дозволяє кандидатам покращувати кар'єрні можливості завдяки доступу до великої бази актуальних вакансій. Наприклад, платформа LinkedIn

По-друге, цифрові платформи сприяють підвищенню продуктивності праці, оскільки вони забезпечують більш точну відповідність профілю шукача запропонованої вакансії.

По-третє, впровадження сучасних цифрових інструментів у всіх сферах життя сприяє появі нових професій та робочих місць. За оцінками аналітиків Всесвітнього економічного форуму, 65% дітей, які у 2018 році пішли до першого класу, через деякий час отримають професії, яких поки що немає.

Крім того, завдяки можливості працювати у віддаленому режимі підвищується ефективність працевлаштування фахівців із регіонів із низьким локальним попитом.

Відповідно до песимістичного прогнозу, в ході цифровізації виробництва технології будуть тісніше контактувати один з одним, а між людьми, навпаки, зростатиме відчуження. Також є ризик негативного ефекту зайнятості, бо процес цифровізації впливає на працівників зайнятих у виробництві продукції, коли ланцюжок створення продукту зведеться до мінімуму, буде достатньо проектування, 3D-друку та доставки.

На думку експертів, до 2030 року робочої сили буде кількісно менше, вона буде старшою, крім того, буде спостерігатися тенденція вимирання 50% професій.

На сьогодні у США 47% професій уразливі перед автоматизацією, 83% посад, на яких платять менше 20 дол. на годину, будуть автоматизовані в першу чергу.

Крім того, згідно з прогнозами, роботизація першими відбере дві третини робочих місць у жителів країн, що розвиваються, – серед них Ефіопія, Непал, Камбоджа, Китай і Бангладеш.

Ринок праці України теж зазнає змін під впливом цифровізації. Проте, важливо відзначити, що поняття цифровізації економіки в Україні принципово відрізняється від того, що наразі відбувається у світі. В Україні поняття “цифровізації” сконцентровано винятково на створенні нових видів сервісів, що базуються на зборі та аналізі даних з різних фізичних об'єктів і не охоплює питання кардинальної зміни ситуації у виробничій системі,

підходів до проектування, виробництва, збуту та експлуатації цих фізичних об'єктів, що закладено в концепцію Індустрії 4.0. Слід звернути увагу та те, що за оцінками фахівців, українські промисловці під Індустрією 4.0 розуміють переважно закупівлю імпортного обладнання.

Проте, не дивлячись на низький розвиток цифрової економіки в бізнес-процесах, Україна має високий рівень людського потенціалу у сфері ІТ-послуг та є одним з найбільших експортерів ІТ-фахівців у розвинуті країни. Це обумовлено, з одного боку, певним рівнем освіти, а також додатковими можливостями і свободами у цифровій зайнятості на глобальному ринку праці, а з іншого – низьким рівнем оплати праці та соціального захисту в Україні.

Згідно з даними сайту найбільшої у світі фріланс-біржі Upwork Україна у 2014–2018 рр. займала перше місце в Європі та четверте у світі за зайнятістю на цифрових платформах. Про це свідчить обсяг фінансового потоку та кількість виконаних робіт в онлайн-системі. Вона також має перше місце у світі в ІТ-фрілансі.

В 2019 році у країні нараховувалось 184,5 тис. ІТ-фахівців, понад 4000 технологічних компаній та 4,5 млрд. дол. експорту. У 2019 р. число ІТ-фахівців в Україні склало близько 220 тис.

Ринок аутсорсингових послуг в Україні розвивається в діапазоні 10-25% щорічно. Найчастіше зустрічається аутсорсинг бізнес процесів, що передбачає передачу стандартизованих поточних операцій. Можна зробити аналіз співвідношення зайнятих у цифровій сфері до загальної кількості зайнятих громадян у країні (рис. 1).

Рис. 1 – Співвідношення кількості зайнятих в Україні до зайнятих у цифровому секторі, тис. осіб.

Джерело: побудовано автором.

На рисунку можна побачити, що кількість зайнятих зменшується починаючи з 2019 р., тоді як кількість зайнятих у цифровому секторі навпаки зростає. За останні п'ять років український ІТ-ринок збільшився практично вдвічі і досяг показника 285 тис. фахівців. Лідери галузі очікують, що кількість зайнятих в ІТ-індустрії збільшиться удвічі протягом наступних п'яти років. Зростання буде досягнуто за рахунок залучення нових випускників університетів, а також залучення та перепідготовки працівників з інших сфер. Ця динаміка підживлюється вигідними рівнями заробітних плат в українській ІТ-індустрії, порівняно з середньою заробітною платою в країні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Сформовано системне уявлення про еволюцію світового ринку праці під впливом розбудови цифрової економіки. Визначено тренди, що поступово формують систему світового ринку праці. Ними є: реконфігурація меж традиційного поділу праці; виникнення нових професій на вимогу діджиталізації секторів економіки; трансформація змісту праці за галузями й видами зайнятості внаслідок роботизації та автоматизації виробничих процесів; формування нових компетенцій працівників; зміна способів і форм зайнятості; підвищення мобільності людини (міжпрофесійної, міжгалузевої, внутрішньофірмової); створення робочих місць під завдання працівника, його компетенції, запити клієнта та технології; пріоритетність таланту людини порівняно з капіталом у системі факторів виробництва.

2. У професійній сфері відбуваються глобальні зміни, які мають як технологічний, так і економічний та соціальний аспекти. Вони пов'язані з трансформацією таких понять, як робота, і робоче місце, та перерозподілом функціонального навантаження між людиною й інформаційно-комунікаційними технологіями. Зазначені процеси вимагають розуміння перспектив діджиталізації професійної діяльності, інтеграції відповідних принципів у корпоративну культуру суб'єктів господарювання, забезпечення більшої суспільної взаємодії і безперервного розвитку. Отже, виникає потреба підвищення професійного рівня і перепідготовки працівників з урахуванням наявних тенденцій на ринку праці і перспектив розвитку цифрової економіки.

3. Сучасне глобалізоване суспільство формує світовий ринок праці, в якому чітко освітлюється тенденція діджиталізації трудових відносин. За рахунок впливу інформаційних технологій можемо спостерігати появу нових форм праці, а саме організаційно-правових засобів та передумов функціонування інтелектуальної праці, що в свою

чергу характеризуються відсутністю або трансформацією однієї або декількох характеристик класичних трудових взаємовідносин.

4. Виявлено, що повсюдна цифровізація бізнес-процесів та цілих галузей у найближчі десятиліття призведе до часткового заміщення людської праці машинною та вивільнення значної частки робочої сили. Водночас цифрові технології та платформи зможуть надати і помітний позитивний вплив на ринок праці: вони полегшать пошук кадрів, скоротять терміни пошуку роботи, підвищать продуктивність працівників, покращать ситуацію із залученням кадрів до економіки за допомогою дистанційних робочих місць.

5. Обґрунтовано, що структурні зміни, які відбуваються на ринку праці, потребують більш висококваліфікованих та мобільних працівників, тобто таких, які гнучко реагують на запити ринку, що обумовлює необхідність навчання людини впродовж життя та набуття нею відповідних універсальних компетентностей.

6. Проведено аналіз сучасного ринку праці України, на якому було співставлено загальну кількість зайнятих у країні до чисельності зайнятих у цифровому секторі. За результатами зроблено висновок, що чисельність зайнятих на цифровому ринку щорічно зростає, тоді як загальна кількість зайнятих в останні три роки має тенденцію до зниження.

АНОТАЦІЯ

Горбун Тетяна Степанівна – «Трансформаційні процеси на ринку праці в умовах цифровізації економіки» – Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «051 Економіка» за бакалаврською програмою «Світова економіка та моделі функціонування господарських систем», Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2022.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти трансформації світового ринку праці як результату технологізації та інформатизації розвитку соціально-економічних систем.

Виявлена сучасна специфіка трудової діяльності, доведена об'єктивність виникнення нових форм організації праці в умовах діджиталізації економіки, визначені тенденції діджиталізації економіки та світового ринку праці.

Проаналізовано тенденцію цифровізації зайнятості, яка виявляється у зростанні кількості працівників, які виконують роботу дистанційно через використання інформаційно-комунікаційних технологій. За критерієм трансформації робочого місця виокремлюється надомна та мобільна форми зайнятості. За критерієм зміни графіку роботи нові форми праці класифікуються таким чином: праця на умовах неповного робочого дня, праця на умовах гнучкого графіку роботи, строкова тимчасова праця.

Також проаналізовано трансформацію вітчизняного ринку праці та виявлено основні сфери цифрової зайнятості, серед яких можна виділити ІТ-галузь та ІТ-фріланс у яких Україна досягла значних результатів і впродовж 4 років займала перше місце в Європі.

Запропоновані до розгляду оптимістичний та песимістичний сценарій розвитку майбутнього ринку праці в умовах цифрової трансформації, які підкріплені статистичними даними задля наглядного опису прогнозу.

Ключові слова: ринок праці, Революція 4.0, глобалізація, трансформація світового ринку праці, цифрова економіка, діджиталізація, технологізація, цифровізація.

ANNOTATION

Gorbun T.S. – «Transformational processes in the labor market in terms of digitalization of the economy» – Qualification work for a bachelor's degree in «051 Economics» under the program «The world economy and models of economic systems», Odessa National Economics University. – Odessa, 2022.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of the transformation of the world labor market as a result of technologicalization and informatization of socio-economic systems.

The modern specifics of labor activity are revealed, the objectivity of the emergence of new forms of labor organization in the conditions of digitalization of the economy is proved, the tendencies of digitalization of the economy and the world labor market are determined.

The tendency of digitalization of employment, which is manifested in the growing number of employees who work remotely through the use of information and communication technologies, is analyzed. According to the criterion of workplace transformation, home and mobile forms of employment are distinguished. According to the criterion of changing the work schedule, new forms of work are classified as follows: part-time work, flexible working hours, temporary work.

The transformation of the domestic labor market was also analyzed and the main areas of digital employment were identified, among which are the IT industry and IT freelance in which Ukraine has achieved significant results and for 4 years ranked first in Europe.

An optimistic and pessimistic scenario for the development of the future labor market in the context of digital transformation, which are supported by statistical data for a clear description of the forecast, is proposed for consideration.

Key words: labor market, Revolution 4.0, globalization, transformation of the world labor market, digital economy, digitalization, technology, digitalization.